

brejskem in v drugih jutrovskega jezika, iz katerih so zajemali tudi gerški in latinski pisatelji, pa so vendar jezik svoj likali in obrazovali po svoje. Tako bi se tudi mi preveč ločili od sedanjih olikanih narodov po tej pisavi. Latinec piše p. Græcus, Slovenec Grek ali Gerk (iz blagoglasja), novičar pa Grk, grško .. učé, da je *r* samoglasnik; kdo bi verjel? Rus piše tvrdo, drova, in izgovarja tako; Slovenec ali Hrovat pa izpusti zdaj *v* in *e* ter pravi: *r* je samoglasnik v besedi trdo, drva itd.; kdo bi se ne smejal?

U. Pa pravijo, da ravno tujcem hočejo postreči z njo in polajšati učenje.

T. Še le steži se jim učenje, ker jim je jezik preterd in v svojem jeziku tega niso vajeni, *r* samoglasnika ne poznajo (polglasnik — semivocalis — ga imenujejo. cf. Bauers nhdeutsch. Gram. 1861); in kdo ne vé, koliko so jih že Čehi zavoljo svoje pisave mogli preslišati! Živ jezik preveč sprsteni in zdrveni ter kakor scvrt štrli bodeč v oči.

U. Zakaj pa ne pišeš *tr* po ravno tistem pravilu?

T. Sem že tudi vidil tiskano *tr* (iz nekdanjega teže, tere, tar, ter, tr) pa trjati, crkev, crkveni, kakor pišejo Serbi in Hrovatje, kar je očitno napéno in se posnemati ne sme. Iz tega se vidi, da se s tem tudi domačincem ne vstreže. Kdaj se ima *e* polglasno brati, je pač kmali jasno, in malo moti tujce in domače; nasprot se pa ne vjemajo nauki, kdaj je izpusčati in kdaj ne. In res — zakaj bi po unem vodilu ne pisali tudi *tr*, dobr, bistr, prtiti, prhraniti, prmrznl, vndr, tnk, plhk, prvrgl — prav po hebrejski i. t. d., sej se glasniki ne čujejo, vsaj ne na tanko, kakor je tudi Schleicher o staroslovensčini prav opomnil. In zakaj piše Nemec Vater, Mutter, versichern, zerbrechen, zerstören nam. Vatr, Muttr, vrsichrn, zrbrechn, zrstörn, in Latinec faber, ager, magister n. fabr, agr, magistr (cf. Kopitar)?

U. Pisarjem, zlasti novičarjem in tiskarjem se skrajša s tem pis in tisk!

T. Pisarji časnikarski naj se že potegujejo za kračo pisavo; tiskarjem pa to kaže, kar več nese. — Verh tega, kar sem prej povedal, je tudi pomisliti, kdaj in kako se nam bode ustanovila pisava v lastnih imenih, bodi si osebnih, krajnih, mestnih, državnih. Kaj porekó gospodje Brnek ali Brnk, Grčar, Grmk, Krč, Krčon, Mrvar, Petrneš, Rjavec

ali Rjave, Rzar, Ržen, Trčk, Trstenjak, Vrščaj in dr., ker nam že sedaj mnogi tolikanj zabavljajo, če kako popačeno, res pokvarjeno ime količkaj popravimo? Ali se bo dovolilo kdaj povsod in vselej pisati Črnuče, Razdrto, Trnovo, Trst, Tržič, Trjak (Turjak), Vrhnika i. t. d.? Sej že zdaj očitajo Slovincem, da pisarijo nerazumno, da narod za njimi ne more, da jo tirajo slovenski kermarji ne le v Zagreb in Beligrad, ampak celo v Cetinje!!

U. Slišal sem tisto očitnjo na celo očitnem mestu in v slovesnem zboru, ter si mislil: Tu jo imate, ki na vrat na nos preminjate in pisarite brez pravega kroja in stroja! V Cetinje nas sicer ne tirajo, v Kolobocijo pa (cf. Ravnikar. Zgodbe).

T. Na zadnje ima vender le Metelko prav, da nam je Slovincem pismena ali znamnja za polglasnik treba. V nobenem slovanskem jeziku ni toliko polglasnikov, kolikor jih je v novoslovenskem in v staroslovensčini. V nobenem se posebno znamnje tolikanj ne pogreša kot v slovenskem. In kakor se mi zdi, se vsa napaka verti okrog sebe in glasi takole: „V staroslovenskem so imeli polglasnik (ali oslabei, slabi glas), ker so imeli pisme zanj; v novoslovenskem ga pa ni, ker nimamo zanj pismena, nimamo posebnega znamnja“.

U. Ali je pa to prav, da je po „krivini neki misli“ polglasnik vtikal Metelko pred *r* tam, kjer je v staroslov. vselej za njim?

T. Kdo pa vé, kako se je na tanko izgovarjalo v strsl. (cf. Sunič „de vera orthographia“ 1853)? Res ima stara slovensčina mnoge in stare pravila za novo, ali v vsem ji pa postava biti ne more. Jezik se je sčasoma spremenil in kakor v drugih slovanskih jezikih se tudi v novoslov. zgodaj kaže ta sprememba, in ker se res spredej polglasnik govori, ga je Metelko tudi spredej postavil. „Der Grammatiker ist kein Gesetzgeber, sondern nur Referent und Ordner“ (gleichsam nur Statistiker), je pisal že nekdanj Dobrovski našemu Vodniku. (Mitth. Hist. Verein. Kopitar. gesamm. Schrift.)

Enaka je z *l*. Tudi temu je stara slovensčina polglasni *jer* ali *jerek* pridévala, v sedanji slovensčini smo djali pa glasnik kterikoli že pred *l*. Če smemo govoriti in pisati solnce namesti nekdanjega sl'n'ce, poln nam. pl'n' i. t. d., zakaj bi

ne smeli pisati vert, smert nam. nekdanjega vr't', sm'rt' i. t. d.?

U. Če se v slovenskem ne da opravičiti kračja pisava; morebiti je pa le pripravna za vseslovanski ali vzajemni književni jezik, katerega si mnogi obetajo po tej slogi slovanski?

T. Dokler pišeš slovensko, piši po slovensko; kadar pišeš slovanski, piši pa po slovanski ali po pravilih vseslovskega jezika. Večina Slovanov, kakor Miklosič sam kaže, *r* samoglasnika nima, in Majar ga v svoji vzajemni mluvnici tudi ni nasvetoval. — Zanimljivo, celo smešno je brati, kako se zavetniki kračje pisave ali *r* samoglasnika razgovarjajo, zdaj etymologički zdaj kolikor moč po izgovoru pisati vevajo; kako terdijo, da se po nekterih krajih čuje *a*, po drugih *e*, na zadnje pa je pismenka *r* vendar le samoglasna; kako da *r* sicer ni samoglasnik, vendar naj se piše iz potrebe in zbog zloge, ktere pa skorej nikjer ni! —

Da se v omenjenih okolinah *e* tu in tam po Slovenskem prav na tanko čuje (réja n. rja) skorej kakor v rusovskem, je gotovo (cf. Čop. Slov. Abc-Krieg). — Doslej je tudi lepo razmerje med glasniki in soglasniki, ktero po tem jenja. — Mnogo družega bi se še dalo povedati.

U. Postavim, da so dozdaj pisali prav dobri pesniki in drugi novi knjižniki slovenski tako, da je novo Sveto pismo, slovenski Slovar, Zlati vek, Cvet slovenske poezije, Abuna Soliman i. t. d. pisan po teh pravilih.

T. Kdo praša po teh in takih bukvah! Novina mika mladino. Ali misliš, da bodo najni pomenki o tej reči kaj zdali? Ali ne veš, da navada popada, da je usus tyrannus?

U. To velja sploh pri grešnikih: tirani so in druge tirajo p. *r*, ki je res pravi tiran. To pa vsaj vem zdaj, da je resničen slovenski pregovor:

Da se resnica prav spozna,
Je čuti treba oba zvona. *)

P a š n i k.

Harnisch, slavni nemški pedagog in pisatelj, razdeljuje učnike v tri verste, 1. učnike po postavi, 2. učnike po časti in 3. učnike po ljubezni.

*) Vseh 50 pomenkov o slovenskem pisanju s kratkim predgovorom, z nekterimi popravami in z lastnim razgledom se dobiva II. leto skupaj v lični knjižici pri g. Gerberji po 60 kr. a. v.

Učenik po postavi se prikaže v teh le podobah: a) njegovi postavnosti se pridružuje nekaj vnanjega; to se prikaže v različnih rečeh, posebno v okornosti. Takšni učitelji nočejo ničesar novega začeti in vpeljati; b) postavnost je združena s krepstjo, iz tega pa postane osornost, merzlota in ojstrost. Tak učitelj je dekljem zelo škodljiv, nekterim dečkom pa koristen; c) postavnost je združena s pametnim ravnanjem. Učenci te verste pa poskušajo razvedriti otroško pamet, in jih soznaniiti z vsakoršnimi vednostmi, ki so potrebne za življenje.

Učenci po časti se pa poglavitno tako le razodevajo: a) Nagon po časti je združen z zunajnostjo, in se razodeva v vsakoršnih stvarcah. Učenik te verste želi povsod dopasti in vstreči, ter pri podučevanju tudi sega po taci rečeh, da se skazuje in da ga hvalijo. b) Nagon po časti je združen z prevzetnostjo, in iz tega postaja ošabnost. Takšen učenik se veliko trudi s svojimi učenci, da bi le veliko znali, in tudi včasih veliko dožene; bogoljubnost pa uči le zato, da se otroci ž njo pri spraševanju skazujejo. c) Nagon po časti se združuje z ljubeznijo do otrok, in tako dobiva blagi značaj. Takšni učenci so delavni in skerbni, zljajšujejo otrokom učenje, kolikor morejo, in jih tudi obdarujejo, da bi izbudili nagon po časti; spraševanja so pri takšnih ginjaive in prevzamejo serce človekovo.

Učenci po ljubezni so trojni. — a) Ljubezen se združuje s slabostjo in telesnostjo. Tako postane dobrovoljen učenik, kateri bogoljubnost napačno povsod vmes sili, kateri le cenclja, namesto da bi podučeval. Tak učitelj se ne zmeni dosti za navode; njemu je bogoljubnost vse. Ker se ne zna ponesti, otroci mu večkrat nagajajo. b) Ljubezen se združuje s prevzetnostjo. Takšen učitelj se vstopi med otroke, kakor prerok, govori zmirom od božjega kraljestva in zoper spačeno mladino, in bogoljubnost pristudi drugim in sam sebi. c) Ljubezen se združuje z nраво krepstjo. Kdor je takšen, je sposoben za izverstnega učenika. Prizadeva si za dobre navade in pravo modrost pri podučevanju, pozabi pa tudi rad to, kar je veliko bolj žlahtno in vredno.

Tem mislim naj še „Tovarš“ nekaj pristavi:

Učenik naj se ravna v svoji šoli po kraji in po učencih tako, kakor mu pamet in pa modri ljudje veleavajo. Po nekterih krajih, rekel bi po mestih, mora učitelj mož postave biti; vnanje reči pri šoli ne sme prezirati, treba je svetu pokazati,

kaj da so se otroci naučili, koliko da znajo; svet že hoče tako imeti; šolski predniki in učitelji med saboj se sicer ne dajo ukaniti, kmali vedo, koliko da je ura bila; svet pa, kakor v vsih rečeh, tako tudi pri šolah, gleda le bolj na vnanje reči. To se vč, da vse mora v pravih mejah ostati.

2. Učenik se mora po šoli, to je, po učencih ravnati. Kdor bi mislil, da bo med razvajenimi, razposajenimi in nevbogljivimi otroci z ljubeznjivim svarjenjem kaj dosegel, bi se motil. Tukaj mora učitelj ojster mož postave biti, in pravičnega, dasiravno ojstrega učenika bodo otroci in tudi pametni ljudje spoštovali. Kdor bi pa hotel pri dobrih in vbogljivih otrocih skazovati le svojo oblast in ojstrost, bi bil podoben temu, ki je muhe s kroglijami streljal; on si je potem sam kriv, da ne najde ljubezni.

Naj boljši učenik bi bil tisti, ki je vse v svojem času, ki zna svoje strasti berzdati, ki ima svoje dušne moči popolnoma v svoji oblasti, ki je sam izobražen in iz vere in po veri živi.

Ljubi učitelji! pomnimo to, in bodimo taki!

Novice.

Iz Lotmerka. Pridni učitelji si radi pri vsaki priložnosti posebno pa pri učiteljskih zborih nabirajo dragih dušnih zakladov za se in za svojo mladino. Zavoljo tega smo se o preteč. šolskih praznikih tudi učitelji Šentjurske dekanije zbrali v Lotmerku, in smo se pogovarjali a), kaj zahteva sedanji čas, ko nekatere občine segajo po šolski oblasti. Ali bi bilo to koristno? če ne, kako bi bilo prav v sedanjih okoliščinah? — b) Kako naj se vredijo nedeljske šole? — O prvem vprašanji smo rekli, da bi ne bilo dobro, ako se loči šola od cerkve, in ako bi občine imele do nje vso oblast. Bati bi se bilo, da bi nekatere občine ravnale samolastno. Naj bolje je, ako država s cerkvijo združena vlada šole, — občinam pa le nekaj pravice pripusca do njih. — O drugem vprašanji nismo toliko govorili, ker so bili zavoljo tega ravno novi ukazi na poti. Po tem ukazu so naše dolžnosti nekoliko pomnožene; pa vendar upamo, da jih bomo z božjo pomočjo dobro opravljali, ako nam bo le pomagala čč. duhovščina, svetna gosposka in domača srenja. O tem vprašanji naj opomnim še samo to, da so nekteri terdili, da naj se pri novincih v nedeljski šoli po starem kopitu še pismenkuje ali buhštabora, da se učenci po tej poti tudi doma morejo učiti pri starših i. t. d. Jaz pa menim, da bi bilo

to nepotrebno delo. *) — V drugem učiteljskem zboru smo se tudi pomenkovali, s kakšnim redom doverši razred učence, ki v kersanskem nauku dobi slabejši red v drugih naukih pa ima dobre ali vmes še izvrstne zaznamke. — Kako se vverstuje tisti učence, ki ima v kersanskem nauku dobre, v drugih naukih pa večidel izvrstne zaznamke? In kako tisti, ki zna kersanski nauk izvrstno, druge nauke pa premalo ali komaj za silo? *) — „Tovars!“! zopet je preteklo eno leto, da si nas učitelje nevtrudeno spodbujal. Sprejmi za to našo serčno hvalo! Bog te blagoslovi tudi v novem letu! *M. Rajšp.*

Iz Planine. Tukaj je do sedaj prebivala z vso svojo blago rodovino milostljiva gospa kneginja Vindišgreceva, ktere blago serce dobro pozna vsa tukajšnja okolica. 24. dec., na sveti večer, pa se je blaga kneginja tudi milostljivo spomnila naših ubogih učencev in učenk. Ukazano je bilo, da naj pride ta dan popoldne v grajsčino 7 ubogih pa pridnih dečkov, 7 deklic in 4 stare dobre ženice. Ko pridemo v grad, nas peljejo v neko prostorno sobo, kjer zagledamo tri prav bogato in lepo olepšane božične drevesa, na katerih so gorele lučica pri lučici. Zbrana je bila v tej sobi vsa blaga grajska rodovina in še mnogo drugih. In lej, Jezusček je delil po milostlj. kneginji ubožčikom razne oblačila, molitve bukvice, svetinjice, kruha, denarja i. t. d. Prav ginitivo je bilo, ko je blaga dobrotnica sama natikala otročičem rokovice, jim pokrivala kapice i. t. d. Na zadnje so bile razdeljene tudi vse druge reči božičnega drevesa, da so bili vsi otroci in žene tako obloženi, da so darove komaj domu nesli. Te božične drevesa in lepe jaslice, ki so bile tudi pri drevesih, smo sedaj postavili v šolo, da bi se učenci vedno spominjali blagih darov, in da bi molili za svojo milostlj. dobrotnico. Bog poplačaj blago serce in zbudi še enakih naših ubogih mladini!

M. Tomc, učitelj.

Iz Ljubljane. Prišel je na svetlo tudi 1. zvezek za 3. razred g. Gerkmanovih prestav iz „Praktične slov. - nemške gramatike“, ki se dobivajo pri g. Giontinitu.

„Slovenska Matica“ je izdala „Koledar slovenski“ za navadno leto 1865, v katerem je mnogo koristnega in zanimivega blagá. Prodaja ga tudi g. Giontini.

*) Ravno pri nedeljskih učencih bi bilo pismenkovanje velika nepotrebna potrata dragega časa — prava polževa pot v šoli. *Vredn.*

**) Postava ukazuje, da se mora pri razverstitvi učencev posebno gledati na npravnost (Sittlichkeit), prizadevnost (Verwendung) in na kersanski nauk. Sicer pa je pri nas navada, da sta pri poglavitnih naukih že dva slabejša zaznamka (mittelmässig) dovolj, da ima učenec splošni drugi red. Tako tudi že en sam slabejši zaznamek učencu odvzame izvrstni splošni red. K poglavitnim naukom pa se štejejo vsi nauki razun pisanja, risanja in petja. *Vredn.*

Listnica. Mnogim gg. dopisovavecm: Ker smo že od več krajev dobili dopise zastran, torej od tega znabiti pozneje kaj več. — Nekterim g. g. naročnikom: Kdor želi dobiti prejšnje „Tovarsheve“ tečaje, mu lahko vstrežemo z vsemi, razun prvega. — G. F. K. v Dr.: Kje se dobivajo platnene šolske table, smo razložili v 12. listu IV. teč.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Peti tečaj.

1865.

Odgovorni vrednik :

Andrej Praprotnik,

učenik v mestni glavni šoli v Ljubljani.

V Ljubljani.

Natisnil in založil Jož. Rud. Milic.